

NYT FRA ØRNENS VERDEN

Program og information
– om rovfuglene og mennesket

ØRNERESERVATET© NORDENS NATUR- OG KULTURCENTER OM ROVFUGLE
11. ÅRGANG NR. 7 - 2005 JUBILÆUMSNUMMER PRIS: DKK 35,- / € 5,-

Indhold side:

- 2 25 år i ord og billeder
- 6 Natur og kultur forenes på Ørnereservatet.
- 8 Indblik i en ynglesucces
- 10 **Baggrund**
- 11 **Program (DK)**
- 12 **Programm (DE)**
- 13 **Programme (UK)**
- 14 Drengen fra skoven – portræt af Frank Wenzel
- 18 Falke i krig
- 19 Magt til Maltserfalken
- 20 Fuglenes fristed – et kig ind i voliererne
- 21 Hest, falk og rytter – en trio fra tidernes morgen
- 22 Fredensborg Falkonergård
- 23 www.eagleworld.dk
- 24 I nærkontakt med den nordatlantiske havørn

PROGRAM INDLAGT PROGRAMM/PROGRAMME

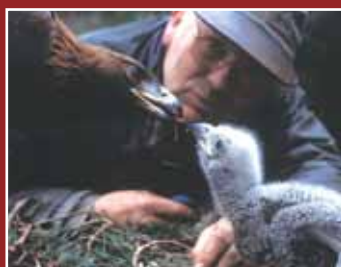

25 års jubilæum

1980-2005 i ord og billeder
– Historien om Ørnereservatet

En indianerfamilie slog tipien op på forevisningspladsen s. 6

Mød et usædvanligt plejebarn i rovfuglenes verden s.8

Tag et kig bag facaden og oplev fuglene i deres volierer s.20

Hestene har indtaget Ørnereservatet s.21

**NYT FRA
ØRNENS VERDEN
JUBILÆUMSUDGAVE**

11. ÅRGANG NR. 7 - 2005

UDGIVELSE

Nyt fra Ørnens Verden – Program og information er udgivet af: Ørnereservatet – Nordens Natur- og Kulturcenter om Rovfugle.

© Citat tilladt med kildeangivelse. Brug af fotos kun med tilladelse af Frank Wenzel.

REDAKTION

Karin Sørensen og Frank Wenzel.
Tekst og lay-out:
Karin Sørensen og Jacob Wenzel.

FORSIDE

Den arktiske jagtfalk – polarfalken – er måske den fornemste fugl i Europas kulturhistorie, og dens status som prestigegave mellem herskere har haft direkte indflydelse på magtbalancer og politiske udviklinger i vores historie. Polarfalken nævnes som den eneste dyreart i "Kongespejlet", som er første skriftlige kilde fra Grønland fra 1200-tallet. I middelalderen blev jagtfalken hyldet af konger, kejsere og fyrster, som ofte lod sig male med deres ynglingsfalk. Man udrustede ekspeditionsskibe for at sejle den lange og farefulde vej til Island og Grønland for at skaffe hofferne i Europa denne fugl. Snehvide, der pryder forsiden, er dog født og opvokset på Ørnereservatet.

LEDELSE

Ørnereservatet ejes og drives af Irene og Frank Wenzel. I højsæsonen beskæftiger virksomheden 5 falkonerer og 3 øvrige faste medarbejdere.

VIRKSOMHEDEN

Ørnereservatet har eksisteret som natur- og turistattraktion i 25 år uden offentlige tilskud. Besøgstallet har rundet 1,5 mio.

KONTAKT

Alle henvendelser til Ørnereservatet kan rettes til telefon 98 93 20 31 eller eagle@it.dk

WWW.EAGLEWORLD.DK

25 år i ord og billeder

Der er højt til himlen på Ørnereservatet, og det har også været kendetegnende for ånden bag 25 års arbejde med at udbrede kendskabet til de stolte rovfugle i Nordens Natur- og Kulturcenter om Rovfugle.

Familien Wenzel har ikke været bange for at tænke anderledes, når de har kæmpet for rovfuglenes rettigheder, og missionen er lykkedes: I dag nyder rovfugle respekt, flere og flere af dem vender tilbage til den danske natur – og på Ørnereservatet vender gæsterne også tilbage. For intet andet sted i Norden kan man komme så tæt på verdens største, hurtigste og smukkeste rovfugle.

Havørnen Nøkke var gennem 20 år et symbol på Ørnereservatet. Læs mere om Nøkke og hans redebyggeri på bladets bagside.

1980: Ørnereservatets første gæster skulle ikke slås om pladsen – her er en lille flok turister i nærkontakt med havørnen Nøkke.

1980: Under en audiens hos Saudiarabiens Kong Khaled overrakte Frank Wenzel en falk, som beseglede deres venskab på tværs af kulturer og landegrænser. – Et venskab, der sikrede Ørnereservatets fremtid.

2001: Freja kom til verden som datter af havørnedronningen Margrethe. Hun har vokset sig til Ørnereservatets største havørn med et vingefang på næsten 3 m – og hun giver i dag publikum enestående flyveforevisninger.

1979

En donation fra den saudiarabiske Kong Khaled, som påskønnelse af Frank Wenzels bevarelses- og oplysningsindsats på rovfugleområdet, medvirker til Ørnereservatets tilblivelse.

1980

Vandreudstillingen til Danmarks biblioteker Nordens Rovfugle af Frank Wenzel får fast plads på gården i Vendsyssel og bliver den første udstilling på Ørnereservatet. De nye udstillingsfaciliteter indvies, og Ørnereservatet starter på forsøgsplan.

1982

Axel Lind Kulturfonden overrækker Ørnereservatet sin pris »For et ornitologisk pionerarbejde«.

1983

Axel Lind Kulturfonden overrækker endnu en pris til Ørnereservatet med titlen: »Riddere af Ørneriget«.

1989

Handelsbanken og Den Danske Bank afholder en landsudstilling om Ørnereservatet, som løber over to år i perioden 1989-1991.

1990

Havørneungen Margrethe kommer til verden på Ørnereservatet d. 16 april – og viser sig hurtigt at være den hidtil største havørn, der nogensinde er opfostret på Ørnereservatet. Hun bliver opkaldt efter dronningen.

1990

En ny udstillingshal indvies i forbindelse med Ørnereservatets 10 års jubilæum, hvor den verdensberømte russiske pianist Nina Kavteradze holder koncert. Axel Lind Kulturfonden overrækker desuden Ørnereservatet endnu en pris i forbindelse med jubilæet.

1990: Klavervirtuoson Nina Kavteradze og hendes mand Stefan Bløndal har været nære venner af familien Wenzel igennem mange år.

25 år i ord og billeder

fortsat fra forrige side

1992

Ørnereservatet tildes Årets Pris af Hirtshals Kommune ved en ceremoni på Rådhuset. Samme år er der rekordbesøgstal på Ørnereservatet med ca. 75.000 besøgende, og enkelte forevisninger samler op til 1.300 mennesker.

1993

Ørnereservatet kommer på regeringsplan. Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg kommer på besøg i forbindelse med udarbejdelsen af den nye jagtlov.

1993

Ørnereservatet vinder en principiel retssag i den såkaldte *Fyns Forum* sag og får tilkendt en stor erstatning.

1995

Den første testside af Ørnereservatets hjemmeside går i luften og www.eagleworld.dk er født.

1996

Havørnen Margrethe slår nye rekorder. Under en forevisning flyver hun op og forsvinder i skyerne – 2000 meter over publikums hoveder.

1997

Der bliver for første gang afholdt falkonerkurser på Ørnereservatet.

1998

Havørnen Nøkke – der er stamfader til alle Ørnereservatets havørne – fylder 30 år og er i sin bedste alder, men dør desværre samme år af uforklarlige årsager.

1998

Ambassadører fra 80 lande besøger Ørnereservatet ved et arrangement foranstaltet af Det Danske Udenrigsministerium.

1999

Årets forevisninger byder på en foreløbig rekord: Tre havørne flyver samtidigt over publikum.

1999

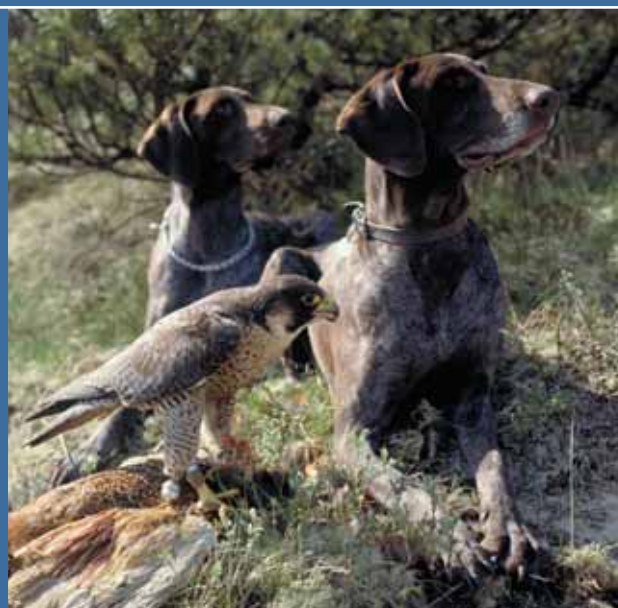
Shaman og medicinmand for den amerikanske indianerstamme Muskogee Creek Indians; Bear Heart, som også er forfatter til succesromanen »Vinden er min Moder«, besøger Ørnereservatet.

1993: Udsnit af besøgende på Ørnereservatet under en forevisning med publikumsrekord i juli. 1.300 gæster kom ind – men 200 måtte alligevel afvises ved porten denne dag på grund af pladsmangel. Sæsonen 1993's rekordforevisninger bevirkede, at Ørnereservatet fremover bevidst arbejdede på at fordele publikum over flere forevisninger for at alle kunne få det optimale udbytte.

1998: Ørnereservatets ubestridte konge, havørnen Nøkke, døde. Alle, der har besøgt Ørnereservatet, har stiftet bekendtskab med hans stolte kontrafej: Det er Nøkke, som byder publikum velkommen på det store billede over informationen. Det er Nøkke, som gennem 20 år afsluttede alle forevisninger med sine imponerende flyvefærdigheder lige over publikums hoveder. Og det er Nøkke, som er stamfader til alle Ørnereservatets havørne.

1999: Et par opmærksomme jagthunde hører naturligvis også til hos en falkonerfamilie. Cooper og Donna, som er et par korthårede tyske hønsehunde, poserer her velopdraget sammen med vandre-falken på sit bytte. – Der vanker helt sikkert godbidder udenfor billedet... I foråret 2003 kom 11 hvalpe til verden på Ørnereservatet, så der var liv og glade dage – for samtidig var rovfuglenes yngelpleje på sit højeste. To af hvalpene, tæverne Nelly og Helena, er nu en del af Ørnereservatets dyrerige, og de har hurtigt lært sig hjemmets regel nr. 1: Bliv inde, når ørnene er ude!

2000: 7 flyvefærdige kongeørneunger var det overvældende resultat af den til dato mest fantastiske ynglesucces på Ørnereservatet – og formentlig den største ynglesucces i verden med kongeørne. Her holder Irene Wenzel en otte dage gammel unge for at tjekke dens vægt og sundhedstilstand. Denne lille dunede unge fik navnet Bajanka – og så fik den desuden senere et vingefang på 2,5 meter samt kløer på størrelse med en tigers.

2002: Måske husker du de stemningsmættede billeder af en pige og en dreng, der løber mellem lyngklædte bakker, mens de breder armene ud som ørnevinger? Eller den mystiske falkoner og de enorme rovfugle? Disse filmscener blev optaget på Ørnereservatets 77 tdr. land over tre dage i sommeren 2002. Hovedrollerne blev spillet af to børn, Frank Wenzel samt ørnene Rhina og Freja.

2002: Allerede i 1999 lykkedes det Ørnereservatet at præsentere tre havørne flyvende samtidigt over publikums hoveder. Det var derfor over al forventning, at det i 2002 blev muligt at præsentere fire havørne i luften på samme tid. Havørnen er normalt ikke et socialt dyr, men års erfaring og den rette kemi ørne imellem gjorde den unikke oplevelse mulig til glæde for alle Ørnereservatets gæster. Her ses Frank Wenzel med tre af havørnene under en forevisning.

2005: "En sommeroplevelse i særklasse" kalder dagbladet BT Ørnereservatet i en artikel om "De ukendte verdensattraktioner" d. 5. juni 2005. I artiklen, som breder sig over et dobbeltopslag, begejstres journalisten over, hvor skræmmende tæt man kommer på de store rovfugle, og hvor bogstaveligt historiens vingesus mærkes. Og så møder han Ørnereservatets nyeste skud på stammen: Den lille havørneunge, som Frank Wenzel og hans barnebarn Clara Wenzel på 6 år, her sidder med. Havørneungen er et rigtigt lille jubilæumsbarn, som kroner 25 år i Ørnens Verden på mest symbolske vis.

2000

Ørnereservatet kan fejre sit 20 års jubilæum. Samme års ynglerekord giver bl.a. syv kongeørneunger.

2001

Ørnereservatets hjemmeside vinder international anerkendelse med prisen for bedste website på Studyweb.com

2002

Endnu en international pris tildeles eagleworld.dk fra Association of IT and Professionals.

2002

Ny rekord på Ørnereservatet med intet mindre end fire havørne i luften på samme tid.

2002

TV2/Vejret optager sine filmvignetter på Ørnereservatet, som ruller over danskernes tv-skærme 12 gange dagligt hele efteråret.

2003

Særudstillinger om duehøgen og vandrefalken indvies i Rovfuglehallen.

2004

Den islandske og grønlandske jagtfalk – polarfalken – præsenteres for første gang i Europa ved en forevisning på Ørnereservatet.

2004

Frank Wenzel fejrer 40-års jubilæum som falkoner. I 1964 genoplyvede han den gamle falkonersport ved som den første i 200 år at træne rovfugle på sin gård ved Grib Skov.

2004

Ørnereservatet etablerer Nordens Natur- og Kulturcenter om Rovfugle, som skal sætte fokus på naturhistoriske såvel som kulturelle aspekter af falkoneriet. Med Ørnereservatet som den levende ramme er hensigten at udbrede kendskabet til de gamle kulturtraditioner og respekten for naturen til så mange mennesker som muligt. Heste bliver en aktiv del af forevisningerne.

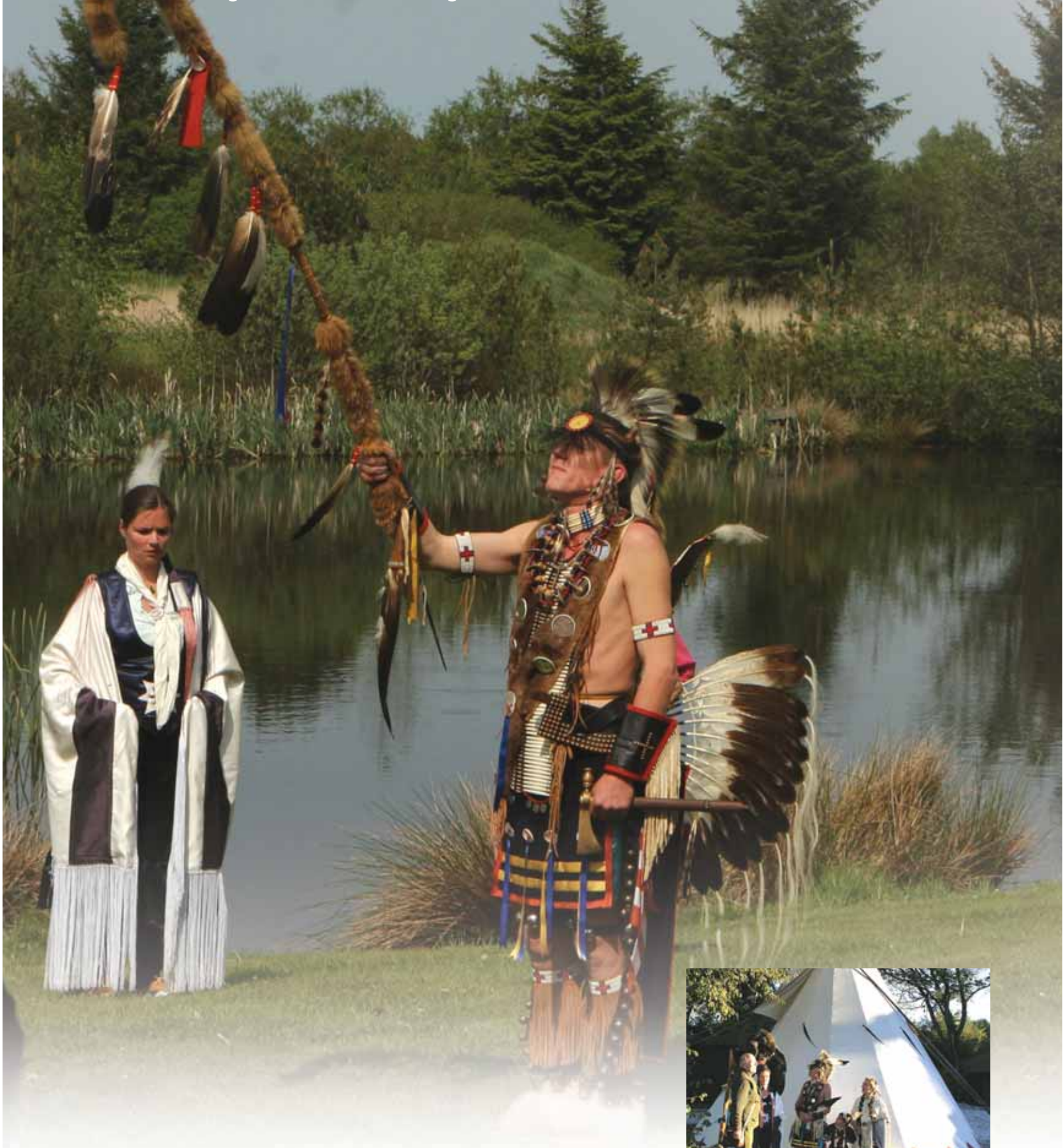
2005

Ørnereservatet fejrer 25 års jubilæum. Besøgstallet har rundet 1,5 mio.

Rovfuglen og mennesket...

Falkoneri har dybe rødder i alverdens kulturer og er et af de bedste eksempler på natur og kultur i perfekt harmoni. Det vil Ørnereservatet understrege med tilnavnet Nordens Natur- og Kulturcenter om Rovfugle

Ørnereservatets gæster fik et helt specielt indblik i et naturfolks kultur og tilknytning til rovfuglene, da indianere slog en stor tipi op på forevisningspladsen og viste traditionel stammedans.

Havørnen suser lavt hen over publikum for at gribe byttet i falkonerens hånd.

Falken kræver intens opmærksomhed af sin samarbejtspartner for at yde sit bedste

Frank Wenzel giver havørnedronningen Margrethe en godbid efter hendes flyvepræstation.

Indianere i tipi, falkonerer til hest og ørne med vingefang på tre meter, der suser henover hovedet på publikum. – Det er både dyr, mennesker og tusindårige traditioner der gør forevisningerne på Ørnereservatet nærværende og historiens vingesus helt bogstavelige. Rovfugle og mennesker har samarbejdet i 4.000 år, og menneskets fascination af rovfuglene ses i alle kulturer lige fra de gamle egyptere over vores egne vikinger til nutidens filmuniverser fra Ringenes Herre til Star Wars. Alligevel er Ørnereservatet det eneste sted i Norden, hvor man kan få et levende indblik i rovfuglenes rolle i livet fra natur- til nutidsmennesker.

Hvis du for 25 år siden interesserede dig for rovfugle, ville du blive nødt til at væbne dig med tålmodighed. Et par århundreders klapjagt på rovfuglen i Norden havde gjort det næsten umuligt at møde den i naturen. – Og det på trods af, at menneskets fascination af og samarbejde med rovfuglen kan dateres tilbage til de gamle egyptere. Det kulturelle aspekt af rovfuglenes verden har således 4.000 år på bagen, og på tværs af århundreder og kulturer har det bidraget til, at rovfugle indtager en særstatus. – Alle andre steder end i Skandinavien.

Ørnereservatet var den første institution i Norden i 200 år, der bevidst kobkede den biologiske og adfærdsmæssige interesse i naturen med den kulturelle dimension: Rovfuglene med falkoneriet. Under forevisningerne har publikum igennem indtil videre et kvart århundrede lært rovfuglene at kende som både de biologiske vidundere, de er, med deres knivskarpe blik, deres enorme vingefang, deres utrolige hastighed – og som fornemme aktører i et årtusindegammelt samspil med mennesket.

Irene Wenzel har holdt foredrag for publikum gennem alle årene, og hun siger; »I begyndelsen var foredraget måske 90 % biologisk – jeg fortalte mest om arter, vægt og vingefang. Men min egen interesse for det kulturelle aspekt skinnede hurtigt igennem. Og i dag bestræber jeg mig på at fortælle om både biologien og om, hvilken rolle rovfuglene har spillet i kulturhistorien, sådan fifty-fifty. Der er ingen tvivl om, at det interesserer vores gæster meget«.

Der er samtidig handling bag ordene: Forevisningernes foredrag bliver i bogstaveligste forstand illustreret gennem Ørnereservatets levende aktører: Falkonererne og hestene, der viser deres samarbejde med de frie rovfugle. Men også andre kultur-aspekter omkring mennesket og rovfuglen er på Ørnereservatets program. Indianernes myter omkring ørnene er blevet levendegjort, når en indianerfamilie har slået sig ned med deres store tipi på forevisningspladsen og budt på alt fra stammedans over fjerprydelser til fortællinger ved bålet, der tydeliggjorde, hvor integrerede rovfuglene er i naturmenneskers verdensbillede. Og publikum kan snart se frem til en særudstilling om middelalderens store mesterfalkoner Kejser Frederik II og en om de asiatiske ørnejægere: »Det handler om at fortælle levende om rovfuglene«, påpeger Irene Wenzel; »Det virker langt stærkere at se rovfuglens betydning for os mennesker i bogstavelig forstand på indianernes fjerprydelser og hestens samarbejde med rytter og falk. På den måde formidler man respekten for rovfuglene til mange flere end ringmærkninger og registreringer nogensinde kan«.

Hun fortsætter: »Hos englændere, tyskere – ja, hos de fleste andre folkeslag – har man aldrig haft berøringsangst overfor begrebet kultur i forhold til naturen. Danskere, svenskere og nordmænd i dag er desværre opdraget til det modsatte. Så de bliver meget overraskede og begejstrede, når de oplever falkoneri i levende live – som altid foregår på rovfuglernes præmisser og kræver et intenst arbejde fra falkonerens side. Og ikke mindst, når de finder ud af, hvor gammel og naturlig en tradition, falkoneri repræsenterer – og hvor frie fuglene er«, fortæller Irene Wenzel videre; »Så Danmark har førertrøjen på dette område i Skandinavien. Det har vi markeret ved at oprette Nordens Natur og Kulturcenter om Rovfugle. Vi ønsker simpelt hen at manifestere, hvad vi igennem 25 år har arbejdet frem imod: At yde vores bidrag til, at natur og kultur kan spille sammen i total frihed og harmoni, bringe forståelse og nedbryde myter. Til glæde for såvel dyr som mennesker«.

Af Karin Sørensen

Plejebarnet

Havørneungen Freja var ved at fryse ihjel, da hendes mor – den karismatiske, men også egenrådige Margrethe – mistede interessen for hende, så snart hun kom ud af ægget. Frank Wenzel havde heldigvis opbygget så megen fortrolighed med kongørnehunnen Volga, at han fik lov til at liste den få dage gamle Freja ind under bugen på hende, mens hun rugede på sine egne guldæg. Volga accepterede ungen uden problemer, Freja fik den optimale opvækst og er i dag blevet endnu større end sin imponerende mor.

Historien om en ynglesucces

Ørnereservatet har lagt rede til et usædvanligt stort antal rovfugleunger på baggrund af Frank Wenzels pionerarbejde med ynglende rovfugle

Frank Wenzel var en af de første falkonerer i verden, som det lykkedes at få vandrefalke til at yngle. Allerede i 1970'erne dokumenterede han dette zoologiske pionerarbejde med unikke fotoserier, og siden er der hvert år kommet rovfugle til verden på Ørnereservatet.

Alene de sidste 10 år har ni vandrefalkepar fået unger hvert år på Ørnereservatet. En af de mest overvældende yngleresultater kom dog i 2000, hvor syv kongørneunger kom til verden på Ørnereservatet. Kongørnen er storvildtjægeren over alle rovfugle, og den yngler absolut kun undtagelsesvist hos mennesker. Selvom Frank Wenzel har været førende blandt falkonerer på ynglefrenten, er han selv overvældet af resultatet: »Det, at få én kongørn i

reden, er i sig selv en ekstrem sjældenhed. Og hele syv kongørne på en sæson må betegnes som intet mindre end et eventyr«, siger han.

De første fugle, der ynglede hos Frank Wenzel var et dværgfalkepar i 1970'erne; »Men selvom jeg har haft succes med yngleresultater har mit primære formål aldrig været at systematisere yngelplejen. Jeg modbeviste i 1970'erne videnskabens antagelse af, at det var umuligt at få rovfugle til at yngle hos mennesker. Jeg var ikke i tvivl om, at det handlede om den rette omsorg for fuglen. Tillid var lige så vigtigt som det rette foder. Men det allervigtigste var indlevelse i rovfuglenes verden. Hvis man lærer rovfuglen, at man er aktør – og ikke bare tilskuer – i dens liv, tager del i redebygningen og den dag-

lige adfærd, vil den opfatte dig som en medspiller i sit liv. Jeg har haft havørne, der har betragtet mig som en partner. Kongørnehunner, der har prøvet at fodre mig i reden! Da jeg som den første i verden fotograferede både paring, klækning og yngelpleje troede videnskaben ikke på det. – Det at yngle er den ultimative tillid en rovfugl kan vise dig«.

Ørnereservatet har haft succesfulde resultater med ynglende kongørne, dværgfalke, jagtfalke, havørne og vandrefalke. Fotooptagelser fra disse begivenheder har dannet grundlag for videnskabelig forskning på feltet – blandt andet på universitetet i München. Og i dag kan de selvfølgelig ses i Ørnereservatets udstilling.

Af Karin Sørensen

Jagtfalkene er blandt de mest stabile ynglepar på Ørnereservatet. Her er et par travlt beskæftiget med at fodre deres fire sultne unger, mens Frank Wenzel får lov at kigge på. Hunnen og hannen deltager på lige fod i både rugningen og pasningen af ungerne.

Herover: En af Frank Wenzels stærkeste oplevelser i forbindelse med yngelarbejdet har været, at han er blevet accepteret af en kongeørnefamilie. Kongeørnen er et af verdens mest sky væsener, og i mange år mente man at det var umuligt at få disse dyr til at yngle hos mennesker. På Ørnereservatet har kongeørnepar imidlertid gennem flere år følt sig trygge nok til at yngle. Hunnen Volga og hannen Finlandia er blot et af de par, der yngler på helt naturlig vis hvert år. Men Volga drager samtidig omsorg for Frank Wenzel – så grundigt, at han ind imellem må narre kongeørnehunnen for at undgå at kløjs i de lunser af råt kød, hun ynder at fodre ham med på lige fod med sine unger. Her er hele familien samlet i reden. – Øverst ser man, hvor omhyggeligt en havørn har foret sin rede for at beskytte sine æg.

Herunder: At se et rovfuglepar parre sig er en ekstrem sjældenhed, derfor var billeder som disse – her af et kongeørnepar samt et vandrefalkepar – banebrydende, da det første gang lykkedes Frank Wenzel at forevige paringsseancen hos rovfugle. Den viden, der er baggrunden for succesen med ynglende rovfugle, har Frank Wenzel ikke siden brugt til at "producere" rovfugle i større stil. På Ørnereservatet har man nemlig kun beskæftiget sig perifert med insemination – langt de fleste unger er kommet til verden ved naturlig parring og efterfølgende rugning. I midten ses et af de herlige resultater af ynglesuccesen: En håndfuld duehøgeunger, som er opforstret på Ørnereservatet, og som det ville skære ejeren i hjertet at skille sig af med – hvilket er en anden grund til, at man ikke gør yngel til en levevej.

Ørnereservatet blev i 1980 funderet på års erfaring med oplysnings- og fredningsarbejde bl.a. i vores tidligere virksomhed Arresø Naturcenter i Nordsjælland. Vi har et indgående kendskab til falke og ørne efter mere end 45 år med rovfuglene, og hurtigt opstod ønsket om at udbrede dette kendskab til naturinteresserede på en skånsom måde for de menneskesky fugle.

De sjældne rovfugle er nemlig i stigende grad blevet samlerobjekter i moderne naturinteresseredes notesbøger, men den belastende aktivitet, som denne interesse har skabt omkring de følsomme fugles tilholdssteder, har desværre ofte været skyld i, at yngle- og trækfugle er skræmt væk. Et eksempel er havørnen, som i flere omgange har forsøgt at genetablere sig som ynglefugl i Danmark: I 1970'erne fik dette forsøg en brat afslutning, da ornitologer ikke viste den fornødne respekt overfor havørnen og dens tilholdssteder.

I 1990'erne oplevede vi det glædelige, at ørnene igen vovede forsøget. Danmark består næsten udelukkende af tæt bebyggelse og kulturlandskab, så de få områder, hvor de store ørne kan leve, tåler ikke den nedtrampning og belejring af naturinteresserede, som vi har set i tidligere tilfælde. Vi skal lade havørnen få den fred, den behøver for at etablere sig og håbe på det bedste – inklusive, at ornitologerne har taget ved lære af deres fejtagelser.

Havørnehistorien fra 1970'erne var den indirekte årsag til, at Ørnereservatet slog portene op. Viden og respekt er den bedste vej til at bevare naturen, så det drejede sig om at give interesserede denne viden og respekt uden at stresse fuglene. Den tilsyneladende umulige opgave – at få nogle af verdens mest sky fugle til at acceptere et publikum – lykkedes ved at etablere det rette miljø. Høje udsigtstræer i et åbent og uforstyrret landskab er vigtigt, men grundlæggende handlede det om at vinde ørnernes fortrolighed ved, at reservatets gæster kun kommer på faste tidspunkter og på bestemte, afgrænsede områder i deres territorium. Situationen er her nemlig den omvendte; at rovfuglene flyver frit, mens de besøgende er henvist til et afgrænset areal. Stedet tilhører altså ørnene og falkene, og de betragter bygningerne og området som deres naturlige territorium, hvor de yngler og føler sig trygge.

Ørnereservatet er sammen med Fredensborg Falkonergård de eneste steder i Skandinavien, hvor naturinteresserede tilbydes muligheden for at opleve de sjældne rovfugle på tæt hold og lære dem at kende i deres rette omgivelser – uden risiko for at skade og forstyrre fuglenes adfærd.

Der Adlerwelt wurde 1980 eingerichtet und verfügt so über langjährige Erfahrungen im Bereich Information und Naturschutz. Nach mehr als 45-jähriger Arbeit mit Greifvögeln haben wir eingehende Kenntnisse über Falken und Adler gewinnen können, und so entstand der Wunsch, dieses Wissen an Naturinteressierte weiterzugeben – unter größtmöglicher Rücksichtnahme auf die menschenscheuen Vögel.

Die seltenen Greifvögel sind in freier Wildbahn nämlich begehrte Schauobjekte neugieriger Naturliebhaber, die alles live erleben wollen. Diese Art von Naturtourismus hat dazu geführt, daß die Aufenthaltsplätze der sensiblen Vögel stark beeinträchtigt wurden, und leider oft auch dazu, daß die Brut und auch die Zugvögel vertrieben wurden. Der Seeadler, der mehrere Male versucht hat, wieder in Dänemark zu brüten, ist hierfür ein Beispiel. Diese Versuche fanden in den 1970er Jahren ein jähes Ende, als Ornithologen nicht den gebotenen Respekt und die Rücksichtnahme gegenüber dem Seeadler und seinem Revier walten ließen.

In den 1990er Jahren erlebten wir zu unserer aller Freude, daß die Adler wieder einen Versuch wagten. Dänemark besteht fast ausschließlich aus dichter Bebauung und Kulturlandschaft. Die wenigen Gebiete, in denen die großen Adler leben könnten, vertragen das Niedertrampeln der Vegetation und die Belagerung durch Naturinteressierte, wie wir sie früher erleben konnten, nicht. Wir müssen dem Seeadler den Frieden lassen, den er braucht, um sich niederzulassen, und hoffen das Beste – wozu auch gehört, daß die Ornithologen aus ihren Fehlern gelernt haben.

Die Seeadler-Affäre der 1970er Jahren war auch der indirekte Anlaß dafür, daß die Adlerwelt hier eingerichtet wurde. Der beste Weg zur Erhaltung der Natur sind Wissen und Achtung. Also muß es darum gehen, den Interessierten das zu vermitteln, ohne dabei die Vögel zu beeinträchtigen. Die offenbar unmögliche Aufgabe, einigen der scheuesten Vögel der Welt beizubringen, ein Publikum zu »ertragen«, gelang uns durch die Schaffung der richtigen Bedingungen. Hohe Aussichtsbäume in offener ungestörter Landschaft sind wichtig – aber grundsätzlich ging es darum, das Vertrauen der Adler dadurch zu gewinnen, daß die Besucher des Reservates nur zu festen Zeiten kommen und sich in bestimmten, abgegrenzten Bereichen des Geländes aufhalten. Hier ist die Situation nämlich umgekehrt: Die Greifvögel fliegen frei umher, während sich die Besucher nur in einem begrenzten Bereich aufhalten dürfen. Dieser Ort gehört also den Adlern und Falken, und sie sehen die Gebäude und das Gelände als ihr natürliches Revier an, in dem sie brüten können und sich geborgen fühlen.

Der Adlerwelt ist der einzige Ort in Skandinavien, wo Naturinteressierten die Möglichkeit geboten wird, die seltenen Greifvögel aus nächster Nähe zu erleben und sie in der ihnen gemäßen Umgebung zu beobachten, ohne daß die Gefahr besteht, das Verhalten der Vögel zu beeinträchtigen und ihnen so Schaden zuzufügen.

The Eagle World was founded in 1980, based on many years experience with education and conservation. With more than 45 years experience with birds of prey, we have become thoroughly familiar with falcons and eagles, and therefore, wished to share this knowledge with naturelovers in a way that would disturb these shy birds as little as possible.

These rare birds of prey have become increasingly popular in the notebooks of nature-loving collectors. Unfortunately, the stress created by this interest in and around the habitats of these sensitive birds, has often frightened away breeding and migratory birds. One example of this is the white-tailed eagle which has attempted to re-establish itself as a breeding bird in Denmark several times. In the 1970s, such an attempt came to an abrupt halt when ornithologists failed to show the necessary respect and consideration to the white-tailed eagle and its habitats.

In the 1990s, it has been our pleasure to see the eagles venture another try. Denmark consists almost entirely of built-up areas and cultural landscape, so the few areas suitable for these large eagles to live do not tolerate being trampled down and besieged by nature-lovers, as has been the case on previous occasions. We must let the white-tailed eagle have the peace it needs to establish itself, and then hope for the best – and also that ornithologists have learned from their past mistakes.

Indirectly, it was the story of the white-tailed eagle in the 1970s that led to the opening of the Eagle World. Knowledge and respect are the keys to protecting nature, so it was a question of demonstrating this to an interested public without causing stress to the birds. By providing the right environment, the apparently impossible task of getting one of the world's shyest birds to accept an audience, has succeeded. High trees, offering a fine view of the open and peaceful landscape is important, but, most important of all was winning the confidence of the eagles by allowing visitors into the sanctuary only at fixed times and in specified, limited areas within their territory. This is a reverse situation, in that the birds of prey are free to fly as they wish, whilst the visitors are restrained to a limited area. The place belongs to the eagles and falcons, and they consider the buildings and the grounds as their natural territory, where they can breed and feel safe.

The Eagle World is the only place in Scandinavia, where nature-lovers have the opportunity of watching and getting acquainted with these rare birds of prey at close hand in their natural element – without risk of damaging or disturbing the behaviour of these birds.

Program

Program

Program

Program

Ørnereservatet åbner 1 time før det egentlige program starter, og her har man lejlighed til at stifte bekendtskab med en sjælden udstilling med meterstore farvebilleder, som viser rovfuglenes liv, ynglepleje og rovfuglene med byttedyr.

Foruden den biologiske del af udstillingen er der også en kulturhistorisk afdeling, som viser træk fra falkejagts historie. Her er bl.a. billeder fra Lunds Domkirke i Sverige og kalkmalerier fra danske kirker, der viser jagtscener, samt flere billeder fra den tysk/romerske kejser Frederik II, der allerede i det 13. årh. skrev det første videnskabelige værk: De Arte Venandi cum Avibus fra 1240; Kunsten at jage med rovfugle, som nu opbevares i Vatikanet i Rom.

I det indledende foredrag lægges der specielt vægt på den betydning, rovfuglene har haft i Norden, hvor der lige fra vikingetiden år 800-1100 har været udøvet jagt med rovfugle, og hvor specielt ørnen og høgen var vikingehøvdingens eller kongens jagtkammerat. Et bevis for den store betydning, rovfuglene har haft i Norden, ses bl.a. på flere runesten i Sverige.

Der findes også en udstilling, som viser falkonerrekvisitter og jagtudstyr, som anvendes i forbindelse med falkejagten – bl.a. handsker, hætter, bjælder og falkelokke (fjerspil).

Programmets egentlige start foregår præcis på det angivne klokkeslæt, hvor de enkelte rovfugle, som indgår i programmet, bliver præsenteret. Forevisningen starter med falke og i hovedtræk gennemgås de biologiske kendetegn.

Der orienteres om falketanden, de mørke øjne og dens specielle jagtflugt, hvor den kan styrtdykke fra stor højde med en fart på op til mere end 500 km/t for at gribe sit bytte. Falkene dræber deres bytte ved at bide nakken over på det. Vandrefalken jager byttedyr lige fra stære og drosler til ænder og fasaner, men kragefugle og agerhøns er også yndede bytteobjekter.

Jagtfalken er den hurtigste fugl, når det drejer sig om at flyve i horisontal flugt. Her kan den opnå en hastighed op til 130 km/t. Jagtfalken vejer fra 1.200-2.000 gr. Hunnerne er størst og har et vingefang på 1,5 m. Vandrefalken vejer ca. det halve og har et vingefang på godt 1 m.

Falkene bygger ikke selv nogen rede, men bosætter sig gerne i en forladt ravnerede eller en forladt rovfuglerede. De kan også have deres rede i en klippehylde, hvor de skraber en redefordybning i sandet.

Efter indledningen, hvor publikum har haft lejlighed til at se særlige kendetegn og opleve nærkontakten med de enkelte rovfugle, vil man som et højdepunkt se rovfuglene blive flyvetrænet i det fri. Her ser man falkens enestående flyvefærdighed og jagtteknik blive udført lige over publikums hoveder.

Men uanset hvor godt samarbejdet eller træningen ser ud til at foregå mellem falken og falkoneren, så er det i sidste ende rovfuglen, der alene bestemmer, hvad der skal ske. Forevisningen sker på rovfuglenes betingelser, og det betyder, at der kan komme uforudsete situationer, så det bliver nødvendigt at improvisere eller ændre programmet. I de fleste tilfælde er publikum meget forstående og ser de ekstra oplevelser som en spændende variation i forevisningen.

Efter falkeprogrammet vil de store ørne blive præsenteret. Her lægger Ørnereservatet specielt vægt på at vise kongeørn og havørn, som er de største og mest imponerende blandt de nordiske rovfugle.

Kongeørnen har et vingefang fra 2 til 2,5 m. Vægten varierer fra 3-7 kg. Her gælder det som med de fleste andre rovfugle, at hunnen er langt den største. De unge kongeørne kendes på det hvide felt ved haleroden og under vingerne. Først når de unge ørne er blevet 6 år gamle, har de fået den voksne fugls yngledragt uden de hvide aftegninger. Samtidig er de blevet kønsmodne. I flugten vil man bemærke kongeørnens relativt smalle vinger og den lange hale.

Man ser, at kongeørnen har en meget stærk fod med lange kløer, som den bruger til at dræbe sit bytte med. Kongeørnen jager byttedyr i næsten alle størrelser, både fuglevildt og pattedyr som harer. Men det, som først og fremmest kendetegner kongeørnen, er dens jagtmod, idet den ikke går af vejen for at jage både ræve, ulve og sneleoparder. Den er storvildtjægeren blandt rovfuglene. Kongeørnen er enormt menneskesky og lever ofte i utilgængelige fjeldområder, hvor den som regel har sin rede i 1.000 meters højde på en klippehylde.

Havørnen, som er den anden af de store ørne, man får at se, er selve symbolet på Ørnereservatet. Den var med fra starten og har i mere end 30 år betragtet naturen omkring reservatet som sit eget territorium, og den har bygget flere reder i de fritstående træer. Igennem årene er der kommet flere havørneunger til verden på Ørnereservatet.

Havørnene demonstrerer deres fremragende flyveevne og jagtteknik tæt på publikum. Man ser ørnen gribe efter føden i vandet, og ofte sætter den sig i ørnetræet eller i reden for at æde sit måltid.

Havørnens vægt varierer også meget. Hanterne vejer omkring 4-5 kg og de største hunner kan nå en vægt på over 7 kg. Havørnen lever især af fisk og fuglevildt og er trods sin tunge bygning en behændig flyver. Vingefanget kan for denne ørn blive helt op til 3 m.

Havørnen har levet i Danmark fra den sene istid, men bestanden blev udryddet i begyndelsen af dette århundrede. På samme måde som mange andre rovfuglearter måtte ørne vige for menneskenes uhammede rovdrift på naturen. Nu er havørnen vendt tilbage til Danmark, og vi kan kun håbe, at fremtiden byder på bedre betingelser for rovfuglene.

Som det eneste sted i verden har Ørnereservatet hele 7 havørne, som er trænet til at indgå i ørneprogrammet. Publikum vil som afslutning på forevisningen blive vidne til en sensation, når op til 4 havørne folder vingerne ud og flyver på samme tid over forevisningspladsen.

Den store naturoplevelse, som alle vil opleve på Ørnereservatet, er at få rovfuglene på tæt hold og lære dem at kende. Andre vil måske som os, der kender og træner fuglene, også opleve det som et drømmesyn at se falken eller ørnen stige op i stor højde for at forene sig med naturen i det grænseløse luftrum. Det er her friheden mærkes og hengivenheden til rovfuglen er størst.

Irene og Frank Wenzel

Mens havørnen er optaget af sit "bytte" kan falkoneren bære den ind gennem publikumsrækkerne.

Die Adlerwelt öffnet 1 Stunde vor Beginn des eigentlichen Vorführprogramms, und in dieser Stunde hat man Gelegenheit, sich eine seltene Ausstellung anzusehen, die über das Leben der Greifvogel, deren Brutpflege und deren Beutetiere berichtet.

Neben dem biologischen Teil der Ausstellung gibt es auch eine kulturhistorische Abteilung, in der Bilder über die Geschichte der Beizjagd zu sehen sind. Hier gibt es u.a. Bilder aus der Domkirche zu Lund in Schweden und Bilder von Fresken aus dänischen Kirchen, die Jagdszenen aus dem 14. Jahrhundert darstellen, sowie mehrere Bilder von dem deutschrömischen Kaiser Friedrich II., der bereits Mitte des 13. Jahrhunderts unter dem Titel „Von der Kunst mit Greifvögeln zu jagen“ (De Arte Venandi cum Avibus) das erste wissenschaftliche Werk über die Beizjagd schrieb, dessen Originalschrift heute im Vatikan aufbewahrt wird.

Im einleitenden Vortrag wird besonders hervorgehoben, welche Bedeutung die Greifvögel in Skandinavien hatten, wo sie nachweislich seit der frühen Wikingerzeit im 6. Jh. zur Jagd benutzt wurden. Besonders Adler und Habicht gehörten zu den bevorzugten Jagdkameraden der Könige oder Wikingerhäuptlinge. Ein Beweis für die große Bedeutung, die den Greifvögeln im Norden eingeräumt wurde, ist u.a. auf mehreren Runensteinen in Schweden zu sehen. Es gibt auch eine Ausstellung, in der Falkner-Requisiten und Jagdausrüstungen zu sehen sind, die im Zusammenhang mit der Beizjagd verwendet werden, wie z.B. Handschuhe, Hauben, Bellen und das Federpiel.

Das Programm beginnt pünktlich zum angegebenen Zeitpunkt mit der Vorstellung der einzelnen Greifvogel, die bei der Vorführung mitwirken. Die Vorführung beginnt mit dem Falken, der zunächst in seinen biologischen Grundkennzeichen vorgestellt wird. Es wird berichtet über den Falkenzahn, über das dunkle Auge des Falken und über dessen speziellen Jagdflug, bei dem er aus großer Höhe mit einer Geschwindigkeit von 300 km/std. im Sturzflug auf seine Beute zurast. Die Falken töten ihre Beute blitzschnell, indem sie den Nacken der Beutetiere durchbeißen. Wanderfalken jagen Beutetiere von Staren und Drosseln bis hin zu Enten und Fasanen, aber auch Krähenvogel und Rebhühner sind beliebte Beutetiere.

Der Gerfalke ist der schnellste Vogel, wenn es sich um den Horizontalflug handelt. Hier erreicht er eine Geschwindigkeit

von bis zu 130 km/std. Das Gewicht der Gerfalke variiert von 1,2 bis 2,0 kg. Die Weibchen sind am größten und erreichen eine Flügelspannweite von 1,5 M. Wanderfalken wiegen ca. die Hälfte und erreichen eine Flügelspannweite von gut einem Meter.

Falken bauen keine eigenen Nester, benutzen aber gerne verlassene Rabennester oder aufgegebene Horste von anderen Greifvögeln. Sie nisten aber auch auf Felsvorsprüngen, wo sie eine Nestvertiefung in den Sand schaben. Nach dieser Einleitung, bei der das Publikum Gelegenheit hatte, sich die einzelnen Greifvogel und deren charakteristischen Kennzeichen aus der Nähe anzusehen, kann man als Höhepunkt der Vorführung das freie Flugtraining der Vögel beobachten. Hier sieht man, wie die Falken direkt über den Köpfen des Publikums ihre einzigartigen Flugfertigkeiten und Jagdtechniken ausführen.

Doch ungeachtet dessen, wie perfekt die Zusammenarbeit oder das Training zwischen den Falken und dem Falkner auch aussehen mag, so ist es letzten Endes der Greifvogel, der allein bestimmt, was geschehen soll. Die Vorführung geschieht zu den Bedingungen der Greifvögel, und das bedeutet, dass unvorhersehbare Situationen eintreten können, die Improvisationen oder Änderungen des Programms erforderlich machen. In den meisten Fällen zeigt das Publikum dafür Verständnis und betrachtet unvorhergesehene Ereignisse als ein zusätzliches Erlebnis, das dem Programm nur mehr Abwechslung und Spannung zuführt.

Nach der Vorführung der Falken werden die großen Adler präsentiert. Hier legt die Adlerwelt besonderen Wert darauf, den Steinadler und den Seeadler als die größten und imponierendsten Vertreter unter den skandinavischen Greifvögeln zu zeigen.

Man sieht, dass der Steinadler mächtige Krallen besitzt, die er dazu benutzt, um seine Beute zu töten. Zu den Beutetieren der Steinadler zählen sowohl Vögel als auch Säugetiere wie z. B. Hasen. Aber die Eigenschaft, die den Steinadler vor allem auszeichnet, ist sein Jagdmut, denn er geht weder Füchsen, Wölfen oder Schneeleoparden aus dem Weg. Der majestätische Vogel ist der Großwildjäger unter den Greifvögeln. Trotz seines Mutes bei der Jagd ist der Steinadler äußerst menschenscheu. Er lebt oft in unzugänglichen Gebirgsregionen, wo er seinen Horst in 1000 Meter Höhe auf einem Felsvorsprung anlegt.

Der Steinadler besitzt eine Flügelspannweite von 2 bis 2,5 Metern. Sein Gewicht variiert von 3 bis 7 kg, und wie bei fast allen anderen Greifvögeln ist auch hier das Weibchen weitaus am größten. Die jungen Steinadler erkennt man an den weißen Feldern unter dem Schwanz und unter den Flügeln. Erst im fortpflanzungsfähigen Alter von 6 Jahren bekommen die Adler ihr endgültiges Federkleid ohne die weißen Markierungen. Bei den Flugvorführungen erkennt man die relativ schmalen Flügel und den langen Schwanz der Steinadler.

Ein anderer Vertreter der Gattung Adler, den man in der Adlerwelt zu sehen bekommt, ist der Seeadler, der auch als Symbol des Reservats fungiert. Der Seeadler war von Anfang an dabei. Seit 1976 betrachtet der Vogel die Landschaft um die Adlerwelt als sein Territorium, und in den freistehenden Bäumen hat er mehrere Horste errichtet. Im Laufe der Jahre erblickten mehrere Seeadlerjunge im Reservat das Licht der Welt.

Die Seeadler demonstrieren ihre hervorragende Flug- und Jagdtechnik in unmittelbarer Nähe des Publikums. Man sieht, wie der Adler seine Beute im Wasser schlägt und sich anschließend auf dem Adlerbaum oder auf dem Horst niederlässt, um seine Beute zu verzehren. Auch das Gewicht der Seeadler variiert stark. Die männlichen Vögel wiegen zwischen 4 und 5 kg, wohingegen die größten Weibchen bis zu 7 kg wiegen können. Die Seeadler, die trotz ihres kompakten Körperbaus gewandte Flieger sind, ernähren sich hauptsächlich von Fisch und Vogelwild. Dieser Greifvogel kann eine Flügelspannweite von bis zu 3 Meter erreichen.

Seeadler waren seit Ende der letzten Eiszeit in Dänemark zu Hause, doch der Bestand wurde Anfang dieses Jahrhunderts ausgerottet. Wie so viele andere Greifvogelarten mussten auch die Adler vor der ungehemmten Ausbeutung der Natur durch den Menschen verschwinden.

Viele Besucher der Adlerwelt werden das Ereignis, diese eindrucksvollen Vögel aus nächster Nähe kennen gelernt zu haben, als ein unvergessliches Erlebnis betrachten. Andere werden die Vögel vielleicht, in Übereinstimmung mit uns, die die Greifvögel kennen und trainieren, als eine Art Traumsymbol betrachten. Einen Adler oder Falken in den Himmel steigen zu sehen, um sich im grenzenlosen Luftraum mit der Natur zu vereinen, ist ein Anblick, der für höchste Freiheit und Hingabe an die Greifvögel steht.

Irene und Frank Wenzel

The Eagle World opens 1 hour before the actual display commences to give you time to see the exceptional exhibition of metre high colour photos depicting the life of birds of prey, care of the young birds and the birds of prey with their quarry.

In addition to the biological section of the exhibition, there is also a cultural historical section showing episodes from the history of falconry. Among other things, pictures from Lunds Cathedral, Sweden, 14th century Danish church murals depicting hunting scenes and illustrations from *The Art of Hunting with Birds*, latin name: *De Arte Venandi cum Avibus*, written by the German-Roman kaiser Friedrich II in the middle of the 13th century as the first empirical work of its kind, this book is now to be found at the Vatican, Rome.

In the introduction, particular attention is drawn to the importance birds of prey have had in Scandinavia. Since the Viking Age, from the year 800 to 1100, birds of prey have been used for hunting, and the eagle and the hawk were the favoured hunting companions of Viking chieftains and kings. Evidence of the great importance birds of prey have had in Scandinavia can, among other things, be seen on several runic stones in Sweden.

There is also an exhibition showing the accessories and hunting equipment connected with falconry, e.g. gloves, hoods, bells and lures.

The actual display starts punctually at the stated time with a presentation of the individual birds of prey taking part in the display. The display starts with the falcons and a description of their main biological traits. Some information is given about the teeth of the falcon, their dark eyes and special method of flight for hunting, when they swoop down from great heights at a speed of 300 km an hour to grab their prey. Falcons kill their quarry by breaking its neck. The peregrine falcon hunts a variety of quarry such as starlings, thrushes, ducks and pheasants, but crows and partridges are also popular prey.

The gyrfalcon is the fastest bird of prey when flying horizontally. It can reach speeds up to 130 kilometres an hour. The gyrfalcon weighs between 1200 and 2000 grams. The females are largest and have a wing span of 1.5 m. The peregrine falcon weighs about half this amount and has a wing span of over a metre.

Falcons do not build their own nests, but like to settle in a deserted raven's nest or that of another bird of prey. They sometimes also make their nests on rock ledges by scraping a hollow in the sand.

After the introduction, in which there will be ample opportunity to see the distinctive markings of the individual birds of prey and experience them at close range, comes the climax, when you will see the birds of prey being trained to fly outdoors. Here you will have the opportunity of seeing the unique flying skills and hunting techniques of the falcon right over your head.

But, irrespective of how well the falcon and the falconer seem to cooperate and train together, when all is said and done it is the bird of prey that decides what it is to happen. It is the birds of prey that set the rules for how the display takes place and this means unexpected situations may occur, making it necessary to improvise or make changes in the programme. In most cases, the public is very understanding and they treat this element of variety and excitement as an added thrill.

After the falcon programme the large eagles will be presented. In this case, the Eagle World lays special stress on showing the golden eagle and the white-tailed eagle, which are the largest and most impressive among the Nordic birds of prey.

You will see the golden eagle has very strong feet with long talons for killing its prey. The golden eagle hunts prey of almost any size – both birds and small mammals, such as hares. But the main characteristic of the golden eagle is its courage as a hunter, it is not afraid of hunting foxes, wolves or even snow leopards. It is the big game hunter among birds of prey. The golden eagle is tremendously shy of people and often lives in inaccessible mountainous areas where it nests on mountain ledges 1000 m. up.

The golden eagle has a wing span of 2 to 2.5 metres. Its weight varies from 3 to 7 kg. As with the majority of the birds of prey, the female is also the largest in this case. A young golden eagle can be recognised by the white marks at the tail head and under its wings. The young eagles are 6 years old before they get their adult mating plumage without the white markings. At this age they are also sexually mature. When in flight you will see the golden eagle's relatively narrow wings and long tail.

Another of the large eagles you will see is the white-tailed eagle, the symbol of the Eagle World. It has been here from the beginning and since 1976 it has considered the countryside around the sanctuary as its own territory and has built several tiests in the tall, solitary trees. Quite a few young white-tailed eagles have been born at the Eagle World over the years.

The white-tailed eagles demonstrate their amazing flying skills and hunting techniques close to the public. You will see the eagle grab after food in the water and often it will land in the eagle tree or in its nest to eat its quarry.

The weight of the white-tailed eagle also varies a great deal. Males weigh between 4 and 5 kg and the largest female can weigh over 7 kg. The white-tailed eagle lives mostly off fish and birds and despite its heavy build it is agile in the air. The wing span of this eagle can measure up to 3 metres.

The white-tailed eagle has lived in Denmark since the late Ice Age, but the population was exterminated at the beginning of this century. Like many other species of birds of prey the eagle had to make room for man's reckless exploitation of nature.

The greatest nature experience for most people visiting the Eagle World will be seeing these birds of prey so close at hand and learning about their habits. Others, like us, who know and train the birds, may experience the sight of the falcon or the eagle flying up to great heights to unite with nature in boundless space as an exquisite vision. It is here the feeling of freedom and devotion connected with birds of prey is greatest.

Irene and Frank Wenzel

Publikum i nærkontakt med havørnen Vikna.

Drengen fra skoven, der blev Danmarks første falkoner

Frank Wenzel har ført en livslang kamp for rovfuglene med kunst, kamera og kommunikation som våben

Da Frank Wenzel for mere end 40 år siden som den første dansker i 200 år genindførte den gamle falkonertradition, skete det under stor mediebevågenhed. Han havde allerede slået sit navn fast som landets førende naturfotograf – og historierne om den mystiske dreng fra skoven, som havde en særlig evne til at leve sig ind i naturens orden og rovfuglenes verden, havde desuden i mange år floreret i datidens medier fra Billedbladet til Berlingske Tidende. Få her Frank Wenzels egen version af, hvad der fik ham til at bo i træerne i Grib Skov, fra han var 11 år. Det er historien om Ørnereservatets tilblivelse og om en livslang indsats for rovfuglenes ve og vel – på det praktiske såvel som på det kunstneriske plan.

Som så mange andre drenge var Frank Wenzel lige fra barnsben fascineret af alt fra kryb og slanger til sangfugle, som han lå på maven i timevis for at studere. Men der er ikke mange drenge på 11 år, der har bygget reder i trætoppene og overnattet her i skovens dyb helt alene – og slet ikke for at studere rovfugle: »Jeg var meget tiltrukket af den helt anden verden, jeg oplevede, når jeg sad i mit skjul, fjernt fra menneskers færden«, fortæller han: »At se solen stå op og naturen vågne fra trætoppen. – Jeg kunne virkelig unde andre mennesker den helt særlige oplevelse af skønhed og harmoni, sådan en stund er fyldt med«.

Frank Wenzel som 20-årig med en af de første sakerfalk, der kom til landet. Han var på dette tidspunkt fuldt beskæftiget med at illustrere Munksgaards hovedværk: Nordens Fugle i Farver.

De sjældne rovfugle blev hurtigt til mere end en naturoplevelse: Frank begyndte at registrere deres arter og færden. Han fotograferede dem med sit lille bakelitkamera til 16 kroner og fastholdt på denne måde motiver, der aldrig var set før: »Det er umuligt!«, erklærede fotohandlerne, når de så drengens knivskarpe optagelser af blandt musvågen på en bøgeregren: »Men det var aldrig teknikken, der fascinerede mig«, fortæller Frank Wenzel: »At jeg blev professionel fotograf handlede udelukkende om min

mulighed for at færdes i naturen. Jeg opfatter mig i høj grad som kunstner«. Og talentet var ubetvivleligt. Frank tog i en alder af bare 14 år så mange og så smukke fotos af rovfuglene, at de blev til en bog, som drengen både skrev og illustrerede. Den udkom på Gyldendals forlag og blev brugt i undervisningen på landets skoler. – Og startskuddet for den store medieinteresse for Drengen fra Skoven lød.

Men inden da var der desuden et andet af den unge Franks initiativer, der

Frank L. Beebe er ikke alene nordamerikas ledende falkoner – hans kunstneriske evner har gjort ham til en ligeså berømt maler og tegner.

Mødet med den tyske falkoner Hans Brehm og hans kone Erna blev afgørende for familien Wenzels fremtid.

Den tyske pioner indenfor falkoneri; Renz Waller var tidligt en stor inspirationskilde for Frank Wenzels engagement i rovfuglenes vilkår.

skulle blive bestemmende for hans fremtid: Som 14-årig tog han sin cykel og kørte til Jægerspris, hvor han op søgte den legendariske rovfugleforsker skovridder Holstein. Det blev begyndelsen på et udbytterigt bekendtskab: "Holstein var måske lidt duperet over sådan en 14-årig knøs, der turde stille sig an – men der var ingen tvivl om, at mine registreringer af rovfuglene også var lige hans kop the«, fortæller Frank Wenzel, der med inspiration i samtalerne med den anerkendte videnskabsmand begyndte at systematisere sine optegnelser over rovfuglene i Grib Skov. Han skabte på dette grundlag den første samlede registrering af rovfugle i en større del af Danmark – en bedrift, som end ikke Holstein havde udført. Det var noget, der gav goodwill i vide kredse. Og den efterhånden berømte unge mand fik plads som fotografelev på Danmarks største avis Berlingske Tidende i en alder af blot 16 år.

Frank Wenzel skilte sig på alle måder ud: "Andres indtryk af mig var, at jeg

Berlingske Aftenavis 19. februar 1958:
"En illustrationsopgave af usædvanligt omfang er blevet overdraget fuglefotografen Frank Wenzel, der trods sine kun 19 aar allerede er internationalt kendt".

var sådan et lidt forhutlet skovmenneske, som altid kom ind på redaktionen direkte fra skoven. Jeg havde altid grannåle i håret og blev opfattet som meget speciel – måske havde nogle endda lidt ondt af mig«, smiler Frank

Rovfugle har altid været en del af Frank Wenzels liv – også familielivet. Her hygger Irene og Frank Wenzel sig i haven med Edith og Jacob samt familiens øvrige børn, der tæller både glente, duehøg, kongeørn og kejserørn.

Wenzel: »Men det gav samtidig en voldsom interesse for at bringe omtale af mig i avisen. Der var ligefrem to-tre journalister og fotografer i Berlingske Huset, som slogedes om at have enret på mig«. For den unge Frank var uddannelsen hos Berlingske dog mest af alt en kærkommen anledning til at kunne praktisere sin altoverskyggende interesse for rovfuglene, selvom uddannelsen også bragte spændende professionelle opgaver som Hans Hedtofts begravelse og offentliggørelsen af atomkraftværket på Risø med sig.

Allerede inden Frank Wenzel havde afsluttet sin uddannelse som fotograf, var han anerkendt for sine enestående naturoptagelser i både ind- og udland. Hans fotografier blev publiceret i internationale tidsskrifter, han havde udgi-

vet en bog, adskillige artikler og blev betragtet som en ekspert indenfor ornitologi. I en alder af 19 år stod han i den mest privilegerede situation, en nyuddannet fotograf kunne ønske sig: Han havde fået tilbudt hele to drømmestillinger. Den ene som cheffotograf for Zoologisk Museum. Den anden var en illustrationsopgave af usædvanligt

Politiken 26. december 1961: "Nyt Opus fra Frank Wenzel: Han er selv eventyrfotografen."

omfang for Munksgaards Forlag; Frank Wenzel skulle fotografere Nordens Fugle i Farver – en opgave, som gav ham fast arbejde og mulighed for at rejse rundt i hele Europa for at fotografere fugle i tre år. Frank Wenzel var ikke i tvivl om, hvilket job han skulle vælge: »Jeg var selv en fri fugl, og den store opgave med at opsøge og fotografere alle Nordens fugle var en selvstændig opgave af rang«, siger han – der kastede sig over udfordringen, hvis omfang aldrig rystede den 19-årige Frank Wenzel.

Verden lå åben for den unge mand: »Ja, tingene faldt nemt og let i hak for mig. Mange havde slidt og slæbt i 10 år for at opnå de ting, jeg havde og de tilbud, jeg fik. Jeg kom nærmest glidende ind fra højre og fik det hele, kunne det godt se ud til«, erkender Frank Wenzel også i dag: »Så det var nok derfor, jeg var mål for en del misundelse og brødnid – problematikker, som har fulgt mig også senere. Jeg stak åbenbart næsen for meget frem! Så selvom jeg fik en flot start på karrieren, var det bestemt medvirkende til, at jeg senere også bevægede mig væk fra det miljø«.

Fortsættes næste side

Dette billede fra 1950 er lidt af en zoologisk sensation. Aldrig før var det lykkedes nogen at tage et lignende billede af en dansk musvåge fredeligt optaget i sin egen rede – og slet ikke en dreng på 12 år med et bakelitkamera til 16 kroner.

Drengen fra skoven, der blev Danmarks første falkoner

Fortsat fra forrige side

Frank Wenzels billeder af sine to små børn, der leger med ørnene hjemme i haven gik jorden rundt i 1963. Her er historien om den specielle danske rovfuglefamilie fortalt i New York Reveille.

Ornitologen Frithjof Christiansen blev Frank Wenzels store forbillede og lærermester. Her er de sammen til den første officielle danske falkejagt i 1968.

Den unge Irene blev hurtigt fortrolig med sin kommende mands plejebørn – her en hvepsevåge.

Den 19-årige Frank Wenzel imponerede professorerne på Zoologisk Museum i 1957, da han præsenterede dem for den første danske billedserie af et større udvalg af vilde rovfugle. Han fik siden tilbudt en stilling som deres cheffotograf.

Familieidyl i rovfuglenes verden anno 1965. Irene Wenzel med Jacob på 3 og Edith på 1 år samt en rød glente ved navn Till.

Næste trin på karrierestigen blev derfor Naturfilm. Frank Wenzel lavede i løbet af få år blandt andet 20 oplysnings- og undervisningsfilm for Statens Filmcentral, og en af dem; »Gøgen«, vandt førsteprisen ved filmfestivalen i Venedig. »Det med filmene fik den konsekvens, at jeg også kom meget i TV«, mindes Frank Wenzel: »Jeg fik fanpost fra masser af piger, overbroderet med røde hjerter – og fra potentielle svigerfædre«, smiler han. Men livets

Ekstrabladet 4. februar 1965: "Forbløffende rovfugleeventyr hos dansk verdensberømt fuglefotograf".

alvor havde for længst indfundet sig hos Frank Wenzel, der havde truffet Irene og fået familieforøgelse i mellemtiden. »Ja, der skulle faste indtægter til. Der skulle laves film, artikler, sælges billeder – det var spændende, men også hårde år«, siger Frank Wenzel, som dog allerede fra en tidlig alder havde lært sig at stå alene og tage ansvaret for sig selv. Han kom til Danmark som krigsbarn efter Anden Verdenskrig og voksede op på børnehjem og hos plejefamilie – uden bemidlede forældre i ryggen.

Men så i 1963 krydsede en falkoner Frank Wenzels vej: "Jeg havde haft min lille familie med på Ibiza, til en fotooptagelse af Eleonora-falken. På vej hjem mødte jeg den sydtyske falkoner Hans Brehm. Han og hans falkonerkunst greb mig fantastisk meget.

Og så var han i det hele taget det hjerteligste menneske. – Min gravide kone, vores lille søn på 1 år og jeg fik med stor selvfølgelighed tilbudt hans sovoværelse, husker jeg. På dette tidspunkt havde jeg intet fagligt kendskab til falkoneri. Det var en kunst, som ikke havde været udøvet i Danmark i 200 år. Med mødet med Hans Brehm blev jeg solgt. Det blev en helt ny dimension i min naturinteresse. Jeg indså pludselig, at i stedet for at være ensidig biologisk og ornitologisk iagttagelse af naturen, kunne jeg blive deltager i naturen! Den ældgamle falkonerkunst; den utrolige kontakt og samarbejdet mellem menneske og dyr var en åbenbaring. Jeg blev bidt af den kulturelle og menneskelige dimension«, siger Frank Wenzel med en varme i stemmen, som gør det klart, at mødet med falkonerkunsten var et lykketræf, der stadig gør ham ydmyg.

Der var ingen tvivl i Frank Wenzels sind: Han fremtid var bestemt – han ville være falkoner: »Til syvende og sidst lagde dette skæbnetræf også grundstenen til Ørnereservatet. Jeg havde på det tidspunkt to slagfalke fra Jugoslavien til observation på den akademiske måde, skænket af professor Martoditz fra Naturhistorisk Museum i Novisat. Men nu vidste jeg, hvad jeg skulle gøre – jeg skulle træne dem! Dét, at samarbejde med et frit dyr, fascinerede mig! Men der var jo også nogle helt nye perspektiver, der åbnede sig – også i fotogra-

feringsøjemed. For uanset, hvor godt man gemmer sig, så vil en vild fugl altid være klar over, at der er et menneske til stede og optræde derefter. Et trænet øje – en konservator f.eks. – vil kunne se det på billedet. Men en trænet fugl, der accepterer mennesker, vil være afslappet og dermed skabe helt anderledes billeder«.

Interessen for falkoneri var i sig selv kontroversiel. Men dét, at det blev Frank Wenzel, der genindførte den gamle kunst i Danmark og som den første praktiserede træningen af rovfugle, gjorde også sit til, at der rejste sig kritiske røster: »For den største dels vedkommende bundede kritikken jo i uvidenhed. Der havde ikke været praktiseret falkoneri i Danmark i to århundreder, så ingen anede noget som helst om traditionen og kulturen bag den. Og det er jo svært at stille noget op imod. Men det blev derfor også hurtigt klart for mig, at jeg måtte praktisere åbenhed og god kommunikation – simpelthen udbrede kendskabet til den fantastiske tradition. Det blev en mission for mig og min familie. Og det førte i

Jyllands Posten 20. februar 1966: "Den internationalt anerkendte danske naturfotograf Frank Wenzel er i denne tid travlt beskæftiget med forberedelserne til en Grønlandsfærd. Han skal her optage en film om falkonerjagten i fortid og nutid".

sidste ende til, at vi valgte at sælge gården i Nordsjælland. Med denne for tjeneste kunne vi købe en gård i Nordjylland og have råd til at hellige os adfærdsstudierne og oplysningsvirksomheden. – Resten er historien om Ørnereservatet«, smiler Frank Wenzel, der her, mange år efter, stadig gribes af den særlige kontakt, der kan opstå til disse dyr, der flyver i 1000 meters højde: »Jeg får indblik i et højere væsen. I Jordens frieste dyr. Det mest nærliggende at sammenligne det med, er kontakten til hesten. Hvis du ikke træner og plejer en hest og en rovfugl, vil de blive vilde igen. Derfor har falkoneri og heste også altid hørt sammen. Men en hest vil altid have en indhegning... Rovfuglen repræsenterer den ultimative frihed. Med træningen af rovfuglen kan man realisere sig selv. Vil den acceptere at komme tilbage? Vil den være hos mig? Det er et usynligt bånd mellem dyr og menneske«, slutter Frank Wenzel med et blik op på himlen, hvor så mange af hans tanker gennem en menneskealder er fløjet på vingerne af en rovfugl.

Af Karin Sørensen

Falke i krig

Luftens helte var alt andet end fredsduer

Royal Air Force piloter fra Shawbury basen med en af de trænedede vandrefalke. Fotografiet er fra flyverbladet "Flight and Aircraft Engineer" marts 1949. Efter krigens afslutning var der ikke længere brug for at jage brevduer, i stedet kunne man benytte falkene til at bortskræmme måger fra flyvepladser for at undgå de livsfarlige birds-strikes (kollisioner mellem fly og fugle). Denne metode bliver bredt anvendt på mange store militære og civile lufthavne – f.eks. Kennedy Airport uden for New York.

En elitestyrke af trænedede vandrefalke var en del af indsatsen mod Nazi-Tyskland under Anden Verdenskrig. Her blev de sat ind for at forhindre hemmelige agenter i at sprede budskaber, som kunne betyde døden for masser af mennesker i Europa. De hemmelige agenter var nemlig også en toptrænet styrke – og de havde flere tusinde års erfaring indenfor efterretningsvæsen: De var brevduer. Også det danske forsvar har benyttet sig af brevduer – for dyr har været en aktiv del af menneskers krigsførsel, så langt tilbage i historien, vi kan skue.

I tusindvis af år har mennesket gjort brug af dyr i militære roller. Allerede for 5.500 år siden brugte krigere i Mesopotamien kampvogne bestående af lette tohjulede stridsvogne trukket af 2 heste. I 280 f.kr benyttede den græske kong Pyrrhos et elefantkompagni mod romerne, som fandt elefanterne gruopvækkende. Også kameler, okser, hunde, bjørne, rensdyr, aber, katte, kanarifugle og delfiner har gjort militærtjeneste sammen med mennesket.

Men at man kunne benytte dyr som

hemmelige agenter virker trods alt for fantasifuldt. Ikke desto mindre har brevduer i 3-4.000 år været brugt til at indsamle efterretninger. Under de to verdenskrige sparede mange mennesker livet, som følge af de meddelelser duerne hurtigt bragte frem. Ved et enkelt slag under 1. verdenskrig ved Somme i Frankrig blev 5.000 duer sendt af sted fra fronten med 400 budskaber. Interessen og tilliden til duerne som hurtige budbringere var ikke blevet mindre under 2. Verdenskrig, hvor bl.a. de allierede sendte 16.500 brevduer ind bag fjendens linjer. Ikke kun de allierede benyttede sig af brevduen som hemmelig agent, også duer fra Nazi-Tyskland spionerede.

Allerede i 1939 blev englænderne opmærksomme på den forøgede brevduetrafik ind og ud af de britiske øer. Tyske spioner sendte en strøm af oplysninger om engelske militære mål, som havde stor betydning i forbindelse med en forestående invasion af England. For at dæmme op for den udgående flyvende post oprettede det britiske luftvåben (RAF) en elitestyrke af trænedede vandrefalke. I 1942 udgjorde de 12 trænedede vandrefalke et beskyt-

telsesnet over Cornwall-kysten. De nylig åbnede engelske arkiver beskriver jagten mod naziduerne som »en stor succes. Falkene kunne højt flyvende over Scillyøerne ikke blot holde øje med dele af en enkelt ø, men hele øgruppen. Og enhver due, som fløj over øerne, blev angrebet«. Luftslaget om Storbritannien blev altså ikke alene udkæmpet mellem kampfly, men også mellem falke og brevduer.

Selvom SS-chefen Heinrich Himmlers projekt med spionduerne blev udført med stor entusiasme, og alle dueslag i Tyskland blev indlemmet i Gestapo for at avle og uddanne fjer-eskadrillien, kom det ikke til at ændre krigen afgørende. Dertil var vandrefalkene – og den britiske kampånd – for stor en fjende.

Siden 1883 har man også i Danmark haft brevduer indrulleret i militærtjeneste, og i 1908 blev de fordelt til alle afdelinger af det danske forsvar. I 1961 overgik brevduetjenesten til hjemmerværnet, men først i 1999 blev brevduerne taget endeligt ud af forsvarsforliget.

Af Edith Wenzel

Magt til Malteserfalken

Tempelridderne sikrede magten og den politiske stabilitet i Europa ved hjælp af vandrefalke med særlig status

I 2004 blev mere end 1500 fredede rovfugle skudt ifølge tal fra både den svenske ornitologiske forening og den internationale fugleorganisation Birdlife. Dette ville aldrig have fundet sted i middelalderens Europa, hvor rovfugle nød en enestående status – og slet ikke på Malta, hvor den guld ø-gruppens eneste ressource var de eftertragtede Malteserfalke.

Centralt beliggende midt ude i Middelhavet ligger en række guld klippeøer, som danner republikken Malta. Øgruppen er en af verdens tætteste befolkede områder med 300.000 maltesere fordelt på kun 316 kvadratkilometer svarende til et areal som Als. Denne lille øgruppe har igennem flere tusinde år spillet en central rolle for Europa,

da søfarende ikke rigtig kunne komme uden om den. Øen var vigtig at bestemme over, for på den måde kunne man være med til at kontrollere søvejen til Afrika og Asien. Så langt frem i tiden som Anden Verdenskrig kom Malta til at spille en stor rolle for de kæmpende stormagter. Men ikke bare øgruppens geografiske placering har gjort den betydningsfuld op igennem historien: Dens bestand af Malteserfalke blev en magtfaktor i sig selv i en af Europas vigtigste epoker på skellet mellem middelalderen og reformationen.

For 500 år siden var trusselsbilledet præget af, at europæernes største frygt var muslimerne. For at beholde Malta på kristne hænder skulle man have en særdeles kampstærk styrke

Tempelriddere og falkes historiske betydning spores overalt på Malta. Her er en af de barske riddere afbildet med sin falk som en baroktræudskæring i et af sideskibene i St John's Katedral. Oprindeligt var figuren guldbelagt.

på øen – og hvem kunne være bedre til dette job end riddere fra Johanniterordenen? De kendte truslen fra Sultan Suleiman den Prægtige og hans frygtede muslimske krigere særdeles godt efter at have været i kamp med dem i mange år.

Den spanskfødte tyske kejser Karl den 5. udfærdigede i 1530 et kongesegl med en lejeaftale til Johanniterordenen på ubestemt tid, og den omfattede ikke – som det var normalt på den tid – betaling i form af korn, vin og olivenolie. Øgruppen havde nemlig en helt anden og anderledes værdifuld ressource – vandrefalkene. Falkene fra disse øer havde nærmest et legendarisk ry hvad angår jagtegenskaber. Da falkejagten var højt værdsat af den toneangivende klasse, var det derfor ikke underligt, at netop lejen for Malta for Johanniterordenen blev et par trænedede Malteserfalke, som fra det herrrens år 1530 skulle afleveres hver kommende allehelgensdag. – Den ene til kejser Karl den 5. og den anden til vicekongen af Sicilien. Meget kristent og muslimsk blod blev udgydt på dette strategiske sted, men Johanniter-ridderne holdt stand, og Malteserfalkene gjorde lykke på Sicilien og i Spanien.

Af Edith Wenzel

På Malta finder man St John's Katedral fra 1578, hvor stormestre og riddere af Johanniterordenen blev begravet. Denne gravsten er blevet dekoreret med en sort falk med krone og en baggrund af et Malteserkors. Malteserkorset med dets 8 takker er symbolet på de 8 nationaliteter Johanniterordenen bestod af.

Fuglenes fristed

Ørnereservatets volierer giver rovfuglene optimale forhold – og fred og ro.

Formiddagshygge i falkegården, hvor op til 20 falker ofte er ude at lufte vingerne på hver sin blok (falkestol).

Maggie og Bounty følges til deres bokse, som ligger i det store falkehus. De passerer de falker som sidder klar til træning.

De store ørne har selvfølgelig også et privat ørnetræ i "fællesgården". I baggrunden ses de enkelte ørnes volierer.

Hvorfor kan man ikke se fuglene i deres volierer? – Det spørgsmål kommer ofte fra Ørnereservatets interesserede gæster efter en forevisning. Svaret er enkelt: Fuglene skal have fred på deres enemærker. Ikke desto mindre er Ørnereservatet meget stolt af sine volierefaciliteter, der efter to store ombygninger og renoveringer i 2002 og 2004 bidrager med optimale forhold for Ørnereservatets 90 rovfugle.

Forevisningerne på Ørnereservatet foregår ubetinget på rovfuglenes betingelser. Publikum besøger fuglene på deres territorium, og sådan opfatter fuglene det også under en forvisning. Fuglene flyver frit over gæsterne, som til gengæld kun har et meget afgrænset område at færdes på. Fuglen er altså den frie og mennesket stækket – og dette er den eneste måde, man kan få enkelte rovfugle til at acceptere

flere mennesker samlet i nærheden på én gang, som ved en forevisning.

For der er mange af Ørnereservatets fugle, som aldrig ville acceptere denne situation. De flyver kun, når det er deres velkendte falkoner, som er i nærheden. Derfor ville det også være den rene tortur for fuglene at trække horder af mennesker gennem deres volierer. Her véd fuglene nemlig, at de har fred og ro. Her yngler, hviler og pudser de sig. – En konstant gennemstrømning af fremmede mennesker ville skabe kolossal stress og utryghed. Det ville svare til, at hundredvis af mennesker defilerede gennem vores soveværelse og badeværelse. Disse billeder er derfor et sjældent indblik i rovfuglenes private verden. Trygheden ved dén er en betingelse for, at vi overhovedet kan få lov at opleve dem på tæt hold i det fri.

Af Karin Sørensen

En af årets falkeunger – en lille sakerfalk-han på 8 uger – har byttet mors rede ud med sin egen voliere og udviser allerede stor jagtiver under sin leg med den fodringshandske, han har snuppet fra falkonererne.

Falk, hest og rytter

– en trio fra tidernes morgen

Slagfalken Kashmir, oldenborgeren Bounty og Peter Wenzel udgør her den dynamiske trio.

En klassisk disciplin blev genoptaget sidste år, da Ørnereservatets bestand blev beriget med to pragteksemplarer af en art, som siden tidernes morgen har medvirket til den harmoniske trio – rytter med falk: Den 8-årige Oldenborger Bounty og 6-årige Maggi af Dansk Varmblod lægger nu ryg og årvågenhed til, når falkonererne træner deres falke.

Heste har været en del af Ørnereservatets bestand flere gange: »Hunden, hesten og falken er de dyr, der har været i menneskets hånd i længst tid. De har været samarbejdspartnere siden tidernes morgen«, fortæller Frank Wenzel: »Men jeg har faktisk tit ærgret mig lidt over, at jeg ikke havde tid til at få noget rideundervisning. – Vi har haft heste på wild west-maner, hvor vi bare red af sted over stepperne uden sadel.

Det har givet en del knubs!«.

Frank Wenzel finder masser af lighedspunkter mellem rovfuglene og hestene: »At læse hestens signaler er det vigtigste – og det er præcis det samme for ryttere som for falkonerer. Enhver falkoner ved, at man også skal læse en rovfugls signaler. Den måde den rejser nogle bestemte fjer på sin isse, øjnene, opførslen. – Det er disse ting, jeg må lære mine falkonerelever. Og der er ingen tvivl om, at mine bedste elever – de har også været ryttere!«.

Frank Wenzel allierede sig sidste år med en professionel hestetræner. Fuglene udfoldede til gengæld deres talent for samarbejdet med hestene næsten af sig selv. I dag har også sønnen Peter Wenzel trænet sig op til at beherske den vanskelige teknik, ligesom Ørnereservatets næste falkonerelever vil blive garanteret forsøg

med rytterkunsten: »Heste i forevisningen giver en helt ny dimension«, siger Frank Wenzel; »Vi kan se, at det kommer helt bag på folk. Og det er da også en fantastisk oplevelse, når de store sorte heste kommer galoperende ind på forevisningspladsen med deres ryttere, der rider med en hånd fri, hvor på falken sidder roligt med sin hætte. – Det er simpelt hen den sværeste disciplin. Rytteren får sin hest til at standse foran publikum og løsner falkens hætte med tænderne. Falken får tid til at ryste sig og hilse på hesten – og så letter den! Det kræver en toptrænet falkoner, en toptrænet hest og en toptrænet falk! Man skal helt til Østrig for at se noget lignende – og her foregår det endda kun til særforevisninger. På Ørnereservatet er det et jævnligt indslag i programmet«, pointerer Frank Wenzel.

Af Karin Sørensen

Fredensborg Falkonergård

Den klassiske falkonerkultur og historiens vingesus kan også opleves i intime rammer i Nordsjælland

Edith Wenzel og Finn Hansen var med til at vække en tusindårig tradition til live, da de i 1990 åbnede den første falkonergård i Danmark i 200 år. Siden har Fredensborg Falkonergård haft mere end 100.000 gæster, som har fået et levende indblik i rovfuglens liv og adfærd og i det originale falkonerhåndværk.

Edith Wenzel er vokset op blandt rovfugle under vingerne på sin kendte far – falkonermester, fotograf og stifter af Ørnereservatet Frank Wenzel, som også står bag mange af de unikke fotos, der kan ses i udstillingshallen. Hun trænede sin første rovfugl fra hesteryg, før hun begyndte i skole og fandt siden de optimale rammer for at føre de særlige natur- og kulturtraditioner videre i smukke omgivelser ved Esum sø. Her har Edith Wenzel og Finn Hansen renoveret en hundrede år gammel trelænget stråetækt gård, så den i dag fremstår som en smuk ramme for den gamle falkonerkultur, hvor publikum får

en intens oplevelse af samspillet mellem rovfugle og menneske på helt tæt hold.

Vilde oplevelser i luften

Falkonergårdens program byder således på ældgammel falkonerkultur i levende live. Man ser træningen af verdens smukkeste falkonerfugle på tæt hold og lærer om rovfuglens liv, flyve- og jagtteknik. Forevisningen varer ca. 1 time og består af en spændende og lærerig orientering ledsaget af flyveforevisning i det fri samt mulighed for at gå en tur i udstillingslokalet med unikke fotos og effekter.

Praktiske oplysninger

Adgang til Falkonergården 30 minutter før forevisningen, der begynder præcis. Gruppearrangemeter, skolebesøg etc. uden for normal åbningstid arrangeres også efter forudgående aftale. Der er desuden mulighed for foredragsvirksomhed samt flyveforevisninger uden for Falkonergården.

Edith Wenzel med kongemusvågen Columbus.

Falkonergårdens vandrefalk Parcival.

Flyvetræning med høg i udstillingen.

Forevisninger:

April og maj:

Søndage samt påskelørdag, påskedag og 2. påskedag kl. 14

Juni:

Lørdage og søndage kl. 14
2. pinsedag kl. 14

Juli:

Onsdage kl. 10 og 17
Torsdage kl. 10
Lørdage og søndage kl. 17

August:

Onsdage, lørdage og søndage kl. 17

September og oktober:

Lørdage og søndage kl. 14
samt alle dage i skolernes efterårsferie kl. 14

Davidsvænge 11 • 3480 Fredensborg
Tlf: 48 48 25 83

falkonergaarden@falkonergaarden.dk
www.falkonergaarden.dk

Ørnereservatet

Ørnereservatet - Skagensvej 107 - 9881 Bindeslev - DK - Tlf. 98 93 20 31

www.eagleworld.dk

Nordens Natur og Kulturcenter om Rovfugle...

SEARCH WEBSITE

Søg

- ▾ Ørnereservates Program
- ▾ Åbningstider og Forevisninger
- ▾ Billedgalleri copyright©
- ▾ Rovfugleprofiler
- ▾ Her finder du os
- ▾ Sidste nyt - News
- ▾ Artikler om falke og ørne
- ▾ Videofilm mm.
- ▾ Webbutik SHOP
- ▾ Falkoneri
- ▾ Postkort
- ▾ Historie
- ▾ Kontakt os
- ▾ Kalender / Events
- ▾ Sitemap

www.eagleworld.dk

Fotogalleriet kan man f.eks. bruge frit til at sende online postkort.

Eagleworld.dk opdateres flere gange dagligt med aktuelle nyheder.

Peter Wenzel træner sakerfalken Gerhard efter skærmarbejdet.

Netbutikken er en af de mest populære nye tiltag på eagleworld.dk.

Sådan præsenteres forsiden denne dag – og den skifter ofte.

En af de nye plasmaskærme, der er placeret i udstillingen.

De sidste par år er der sket meget til glæde for Ørnereservatets gæster – både dem, der kommer til forevisningerne og dem, som besøger Ørnereservatet døgnet rundt online. Peter Wenzel, der er Ørnereservatets tekniske kapacitet med ansvaret for de nye udstillingsfaciliteter og Ørnereservatets hjemmeside, beretter her om både nye store plasmaskærme og om en populær kløpind...

Uddannelse

Eagleworld.dk har fået helt nyt design og splinterny forsider med flash animationer og mange flere undermenu-punkter samt en intelligent søgemaskine. Desuden kan man under de enkelte dokumenter se »relaterede artikler« som genereres automatisk hver gang der bliver oprettet et nyt dokument med en bestemt overskrift. Kort sagt: Uden at blive alt for teknisk er der enormt gode muligheder for at studere et bestemt emne og at blive dirigeret hen til det.

Vi er vidende om, at mange studerende både i folkeskolen og på de videregående uddannelser anvender vores webside til projekter om rovfugle. Derfor har vi valgt at lave flere digitale film, der oplyser om bla. rovfuglenes forskellige flyveteknikker. Man kan se

scener, som kun eagleworld.dk i hele verden kan fremvise. Vi har været foran vores tid og lægger videoklip ud i sådan en høj kvalitet, at de kan ses i fuld skærm i Windows multimedia player i stil med Sputnik på TV2.

Vores ny plasmoudstilling

Vores udstilling er både blevet udvidet med nye billeder og plancher specielt designet til Ørnereservatet med vandrefalken og duehøgen. I denne relation kan vi nu tilbyde mere underholdning og spændende oplevelser, mens man opholder sig i udstillingen, enten inden eller efter forevisningen. Vi har indkøbt en række store plasmaskærme og på disse, som er placeret rundt omkring i udstillingen, vil man kunne se udvalgte billeder fra Ørnereservatets fotoarkiv på mere end 10.000 digitale billeder. Nu lader vi vores publikum få fornøjelse af at se de enestående billeder, hvis lige ikke findes i verden.

www.eagleworldshop.dk

En af de helt store ting, vi introducerede i august 2004, var vores nye internetshop, som har navnet www.eagleworldshop.dk. Her kan man handle alle de ting, som findes i vores virkelige butik, men her også f.eks. købe digitale billeder og billetter, som blev det

store hit til efterårsferien 2004. Også julen viste sig at blive en ilddåb for internetshoppen, hvor vi på et tidspunkt måtte køre flere gange om dagen til posthuset med pakkelæs af julegaver købt i www.eagleworldshop.dk. En af de store bestsellere i julen var vores kløpind med en ørn som holder, så der var nok mange, der kunne kradse sig på ryggen i juleferien. Man kan bruge Visa, Dankort, Masterkort samt handle sikkert og i ro og mag via PBS betalingsystem og VeriSign.

Internet-fremtiden

Ørne-internet-fremtiden efter 2005 er der også tænkt på. I det næste års tid vil der blive satset endnu mere på høj-kvalitets videoklip, da Danmarks adsl-statistikker siger, at rigtigt mange har adgang til hurtigt Internet. Websiden vil desuden på et senere tidspunkt blive tilgængelig for vores gæster på en stor lcd-skærm i udstillingen, så man kan søge mellem alle de oplysninger der gemmer sig i websidens database.

Husk, vi har løbende fotokonkurrencer på hjemmesiden – og »sidste nyt« bliver opdateret næsten hele tiden. God fornøjelse og på gensyn lige om lidt.

Af Peter Wenzel

I nærkontakt med den nordatlantiske havørn

Ørnereservatet er det eneste sted i Danmark, hvor man kan opleve den oprindelige nordiske havørn – takket være en redningsaktion i 1967

Mange gæster har været i nærkontakt med den nordatlantiske havørn under forevisningerne på Ørnereservatet gennem årene. Men det er kun én person forundt at dele de mest intime stunder med ørnene: Frank Wenzel har bygget rede i 20 meters højde med flere af sine ørne – men navnlig havørnen Nøkke, der er stamfader til alle Ørnereservatets havørne, har været lidt af en sjælebroder.

Den nordatlantiske havørn er den oprindelige art, som levede i Danmark for et århundrede siden, inden den blev udryddet. Når den breder sine imponerende vinger ud og lader sig svæve tæt hen over publikums hoveder, er dens vingefang op til 30 cm større end den mellemeuropæiske havørn – som er den art, der er indvandret til Danmark indenfor de sidste fem år.

Den nordatlantiske havørn er grundstammen i Ørnereservatets bestand af havørne, og Ørnereservatet er det eneste sted i Danmark, hvor man kan opleve denne oprindelige havørneart. Muligheden er desuden kun tilstede, fordi Irene og Frank Wenzel i 1967 redede et par forældreløse havørnunger fra at blive udryddet i Norge.

Nøkke og Jette kom til verden i en rede bygget i toppen af et fyrretræ i den norske skærgård, langt mod nord. Men deres fremtid blev sikret i Danmark, hvor ørnene første gang udfoldede vingerne og steg til vejrs over Arresø og Grib Skov i Nordsjælland. Siden drog parret med familien Wenzel til den mere barske natur i det nordligste Vendsyssel, hvor den salte havluft giver flere minder om havørnernes foretrukne tilholdssteder i ofte

mennesketomme og stormomsuste arealer. Her bidrog særligt Nøkke til at give Ørnereservatets forevisninger høj kvalitet fra begyndelsen med sine uforlignelige flyvefærdigheder.

Nøkke opfattede indtil sin død i 1998 Frank Wenzel som en slags mage. Ørnen insisterede på, at Frank skulle deltage i redebyggeriet, som tog fart hvert forår, når Nøkke – der ligesom resten af Ørnereservatets rovfugle flyver frit over Ørnereservatets arealer – fandt sit yndlingstræ og byggede rede i toppen. På billedet kan man lige ane det blå reb, Frank Wenzel har om maven, som interimistisk sikkerhedslinje under sine ophold i 20 meters højde. Men panoramaet over Ørnereservatets 77 tdr land store klitarealer ved Vesterhavet er til gengæld hele risikoen værd, skulle vi hilse og sige...

Af Karin Sørensen

